

Vanesa Matajč
Med alegorijo in Legendo

Jože Hudeček: ZGODBE IZ POZABE
 Spremno besedo napisal Veno Taufer. Litterapicta, Ljubljana 1996

Na začetku je bila Beseda, za njo Revija 57, nato pa se je mladi Hudeček za dolgo umaknil iz časopisja slovenske umetniške proze. K objavljanju leposlovja se vrača šele dandanašnji, zato je ponatis njegovih prvih kratkih zgodb in novel, prej raztresenih po starih izvodih časopisov, nekakšen uvod v njegovo sodobno pisanje.

Zgodbe iz pozabe so nastajale v letih 1955-1958, ko se je v slovenski književnosti začela pogumneje ubesedovati avtohtona eksistencialistična izkušnja. Med njenimi zapisovalci je bil tudi Hudeček, sprva z (zelo) kratkimi zgodbami, ki se bližajo tematsko premočrtni alegoriki, nato pa s (čedalje daljšimi) novelami. V teh je, tematiki ustrezno, preskušal različne kompozicijske forme in bržkone dosegel svoj (prvi) pisateljski vrh v zadnji, najmanj ali nič abstraktni, zato pa najpretrsljivejši, v *Legendi*.

Prvih šest zgodb (*Rdeča hiša*, *Neko drevo*, *Ptice*, *Lastovica* /Rumena hiša/, *Cipresa in Nebotičnik*) brez večjih modifikacij ponavlja isti "tehno-poetski" princip: iz množice vsakdanjih realij distancirani pisec izloči (sam po sebi sicer neizstopajoč) – naslovni – motiv, neko prvino objektivne stvarnosti, v kateri ta motiv konkretno nima človeških atributov. Znotraj suhe, panoramskoperspektivne deskripcije okolja, v katerem je izolirani motiv, njegovo pridobivanje človeških atributov učinkuje tako nenavadno, da postane avtorjeva alegorična tendenca očitna.

V svoji tipizirani personificiranosti (naslovni) motiv, predmet, žival ali rastlina, poudarja nekakšno univerzalno dojeto nebogljenost, ki opredeljuje v besedilu sicer "odsotnega", alegorično nadomeščenega človeka. Soočenje konkretno nečloveškega z atributi človeškega oziroma njuno poetično prepletanje v izoliranem nečloveškem motivu ima tudi vzvraten učinek: izolirani motivi na svoji "dobesedni" ravni, v siceršnji kodificirani pomenskosti svojih običajnih lastnosti, kakršne so nemožnost ali odsotnost avtorefleksije, prepuščenost naključju, hotenje, ki izvira iz zgolj nagonske nuje ali sle in torej ni zares svobodno, temveč determinirano ... te lastnosti posredujejo konkretno odsotnemu, le alegorično evociranemu človeku. Njihove empirične značilnosti so torej skupaj s pripisanimi, alegoričnimi človeškimi atributi sredstvo za prikaz sodobne človekove usode.

Ključne skupne točke obeh alegoričnih polov, človeka in sredstev, s katerimi je figurativno nadomeščen, so: breznamenskost oziroma nekoristnost v sistemu funkcioniranja upodobljenega sveta, zato tudi nesmiselnost obstoja, nato iluzorni, nekako nagonski poskus preseganja tega stanja, torej nekakšen nagonski poskus samoosmislitve v obliki bodisi pasivnega "boja", mirujočega pričakovanja izpolnitve, bodisi aktivnega zagona v preraščanje doslejšnjih razpoložljivih okvirov bivanja (let proti jugu ali organska rast v nebo). Konec procesa pa je vselej enak: odtekanje časa, ki ga skuša izpolniti ali osmisлити rast oziroma let oziroma pričakujoče mirovanje, se vselej konča s takšno ali drugačno obliko smrti, ki ničesar ne spremeni, kvečjemu še intenzivneje pokaže na vsesplošno nesmiselnost, četudi je, pač zato, ker protagonist umre, dejstvo ali vpogled v nesmiselnost že zunaj njegove zavesti. Tako se v Hudečkovi prozi posredno, zvečine "v odsotnosti" kristalizirajo njene ključne besede: samota ter nato zgolj v bralcu, ne pa v protagonistu, doživljana groza nesmisla in brezupa, nič. Zgodbeno te odsotne ključne besede uokvirja poudarjeno minevanje (osebne) časa, ki ga napolnjuje bodisi sunkovito, hlastno, "linearno" odraščanje v smer svoje smrti bodisi navidezno pasivnejše, skoraj mehanično ponavljanje istega, "kroženje" skozi menjave letnih časov.

Prvič se v tej tematiki razosmišljenosti pojavi človek kot njen konkretno navzoči nosilec v zgodbi *Most z dvema lokoma* (čeprav tudi tu "povzema" tematsko problematiko motiv mačke). Druga novost je pripovedna forma, ki namesto prejšnje linearne progresivnosti odtekanja časa z relativizacijo

časovne linearnosti v subjektovi duševnosti poudari in poglubi drugi Hudečkov "vzorec" izpolnitve časa, krožno ponavljanje istega oziroma v tem primeru že kar sintetično zlitje preteklosti in sedanjosti v nerazčlenljivo, kaotično enotnost. Tu je, verjetno prav zaradi "kroženja" subjektive duševnosti po različnih odsekih časa (čas otroštva, čas starčevstva), vzpostavljen pravzaprav ustavljeni, negibni čas, kar še bolj poudari prejšnjo nesmiselno "samoosmišljanje" z zaupanjem v časovno progresivnost. Formalno gledano, prejšnje (klasično dramaturško) dejanje nadomesti statično dogajanje. Most je tu figurativna upodobitev prostora, v katerem se uzavešča zrcaljenje, "shizofrenija" kot temeljna zakonitost upodobljenega sveta, hkratnost preteklosti in sedanjosti, hkratnost prividnosti in objektivne stvarnosti znotraj subjektivne duševnosti. Podobno podvajanje oziroma celo potrojitev osebnosti se dogaja tudi v *Zgodbi o človeku*: tudi tu se v ustavljenem času povojnega, postapokaliptičnega sveta apokaliptičnost nadaljuje v subjektu, opredeljenem z blodenjem po razmišljeni razpadlosti v fragmente realnosti, v katerih ubija sebe in skriva svoja lastna trupla, da mu več ne bi bilo treba bežati pred (drugim, tretjim ...) seboj. Skoraj paradoksalno je, da ta Hudečkova novela, ki je v primerjavi s prejšnjimi najbolj "počlovečena", najbolj grozljivo upodablja razčlovečenost, psihično vegetiranje v strahu, nasilju in nesmislu.

Do vključno te novele svoboda v protagonistu ni uzaveščena, temveč je, kot že rečeno, nagonski poskus samoosmislitve. Zato doslej tudi ni bila eksplicitno reflektirana determiniranost, obsojenost na razosmišljenost in smrt. To se zgodi šele v zavesti protagonista camusevske novele *Kazensko taborišče* (*Zgodba o Sizifu*), kjer protagonist sprejme absurdno "breme" za del samega sebe in se šele s prostovoljnim sprejetjem bremena (usode) – paradoksalno – notranje osvobodi.

Tudi *Kazensko taborišče* še popolnoma ne preseže "kondenzacije abstrakcije" kot oznake za Hudečkovo zgodnjo poetiko, ampak se to zgodi šele v noveli *Legenda*. Res tudi tu pisatelj ohranja zelo distancirano, skoraj suho razmerje do ubesedovane snovi, vendar je prejšnja človekova usojenost, običajno podajana v bolj ali manj sistematični alegoriki, tokrat upodobljena bolj racionalno nedoločljivo, z večjo dvoumnostjo in zakritostjo. Simboličnim učinkom motivov, ki evocirajo minulo, izgubljeno idilo "starega" sveta, so kontrapunkt novi učinki istih motivov, ki so zdaj iztrgani iz svojega

varnega okolja in ga predstavljajo kot simboli že minulega sveta. Tudi refrensko učinkujoči verzi iz romarske pesmi poudarjajo svojo lastno in sebe presegajočo disonantnost: eksodus civilistov pred fronto in "rdečimi" se nam tako prikazuje kot anomalija romanja.

Šele s to novelo se Hudeček po umetniški izpovedni moči približa svojim sodobnikom (Hiengu, Kocbeku, Lojzetu Kovačiču), hkrati pa se od njih tudi razlikuje: zdi se, da je prejšnja alegorična teznost v tej zadnji noveli napredovala v izjemno močno simbolizacijo, ki sicer zvečine že prej ubesedeni tematiki zdaj podeljuje globlje, predvsem pa "odprte" pomenske razsežnosti.